

SOCIALNI REALIZEM

Socialni realizem ali »novi« realizem se je kot književna smer pojavil okoli leta 1930. Za razliko od realizma 19. stoletja, ki je bil meščanski, kritičen do obstoječe družbe, se je novi realizem angažiral za novo, socialistično družbo in za zrušenje meščanske.

Socialni realizem pri nas skuša biti objektiven, prikazuje malega človeka med obema vojnoma, njemu je naklonjen, a ga prikazuje tudi kritično (komično ali tragično). Prikazuje tudi nacionalno tematiko, značilna je pokrajinskost ali regionalnost, avtorji prihajajo iz literarno na novo odkritih pokrajin - obrobij (Prekmurje, Koroška, Štajerska, Goriška, Tolminska). Pisci pišejo predvsem daljše in krajše zvrsti pripovedne proze. Nastane vrsta obsežnih romanov, povesti, novel in krajših zgodb. Dramatika je manj razvita, nastane pa nekaj zgodovinskih, družbenokritičnih in kmečkih dram. Poezija pa v tem obdobju ostane ob strani.

Socialni realisti so se zgledovali po vzorcih realistično-naturalističnega opusa, dialoga in kompozicije. Odklanjali so preveč subjektivno pripovedno tehniko dekadence in simbolizma. Snovno so se omejevali na kmečko življenje, na svet gruntarjev, kajzarjev in kmečkih proletarcev. Ob strani pa so puščali življenje industrijskega proletariata in meščanski sloj z izobraženstvom.

Najpomembnejši predstavniki socialnega realizma so: Prežihov Voranc, Miško Kranjec, Ciril Kosmač, France Bevk, Anton Ingolič, Ivan Potrč, Juš in Ferdo Kozak, Bratko Kreft, Tone Seliškar, Mile Klopčič ter Igo Gruden.

Socialni realizem je dosegel vrh pred drugo svetovno vojno, njegova značilna literarna dela pa so izhajala še po letu 1950, čeprav v tem času že ni bil več vodilna književna smer.

V okvirih slovenskega književnega razvoja je pomen socialnega realizma zelo velik. Socialni realizem je s pomočjo realističnih in naturalističnih postopkov izoblikoval uspešne primere velikega romana in daljših novel. V teh besedilih je združil najbolj pereča družbena, socialna in življenjska vprašanja kmečkih, polproletarskih in proletarskih slojev predvojne slovenske družbe in jih postavil v širši okvir slovenskega nacionalnega položaja, ki je bil ogrožen v Italiji in Avstriji. S svojo pokrajinsko razčlenjenostjo je opozarjal na slikovito različnost slovenskega življenja, hkrati pa v tej raznovrstnosti odkrival iste temeljne socialne in nacionalne perspektive.

PREZIHOV VORANC

Prežihov Voranc (1893-1950) se je rodil bajtarju v koroški Podgori pod Uršljo goro. Z garanjem je staršem uspelo kupiti nekaj zemlje. Usoda njegovega življenja je neločljivo povezana z podobo njegovega rojstnega

doma; večno hladen in mračen. In tako naj bi bilo hladno in mračno tudi njegovo življenje. Obiskoval je dvojezično šolo. Leta 1915 so ga poslali na doberdobsko in tirolsko fronto. Po plebiscitu za severno mejo je opravljal različne politične funkcije, od leta 1921 v ilegali. Deloval je za »osvoboditev in združitve slovenskega naroda«. Ob začetku druge svetovne vojne je deloval v ljubljanski ilegali, tu je souredil Slovenski zbornik, vendar so ga kmalu ujeli, zaprli in poslali v Mauthausen, kjer je smrtno obolel. Posmrtno je dobil prešernovo nagrado.

Je prvi veliki pisatelj koroške zemlje in revolucionarni glasnik njenih sproletariziranih slojev. Prežihov Voranc, s pravim imenom Lovro Kuhar, je napisal zbirko novel Samorastniki leta 1937. Zbirka spada v socialni realizem. Dal nam je tri široko zasnovane romane: Dobrdo, Požganica, Jamnica. Črtice Solzice snovno zajemajo dogodke iz pisateljeve mladosti. Solzice je objavil leto dni pred smrtjo. Umrli je leta 1950, star 57 let.

SAMORASTNIKI

V času, ko je Voranc napisal povest (napisal jo je po mamini pripovedi) Samorastniki, to je bilo leta 1937, je bil nezakonski otrok nekaj nedopustnega. Ljudje so njega in njegovo mater zaničevali in ju imeli za grešnika. Prav to se je dogajalo tudi junakinji povesti Samorastniki, Meti. Čas dogajanja je prestavljen v prejšnje stoletje, zato je situacija še toliko hujša.

Meta je zaradi svoje zveze z Ožbejem zelo trpela. Zaničevala sta jo Ožbejeva starša, zaničevali so jo dekle, vsi ljudje so se zgražali nad njo in jo rotili, naj se zvezi z Ožbejem odpove. Toda njena ljubezen do Ožbeja je bila premočna. Raje je trpela, kot da bi jim ustregla. Pisatelj je Meto opisal kot prelestno dekle, ki so ji njeno lepoto vsi zavidali. In vsakokrat ko je morala pretrpeti Karničnikovo mučenje, je postala še lepša in še bolj samozavestna. Kljub vsem očitkom je po prvem nezakonskem otroku rodila še osem ravno tako nezakonskih otrok in vsi so bili Ožbejevi. Ožbej pa je bil po naravi šibak in v težavah se je zapil. Ni se upal zoperstaviti očetu. Otroke je morala Meta vzgajati sama. Trdo je morala delati, da so preživeli. Sčasoma je tudi okolica začejala spreminjati odnos do Mete. Njena trdnost, vztrajnost in odločnost so jih predramile in začeli so se spraševati, zakaj jima Karničnik ne pusti, da bi se poročila. Meta je kljub vsemu vzgojila otroke, ki se niso sramovali svojega porekla. Meta je torej moralno zmagala. Pred Karničnikom ni nikoli klonila. Uspelo ji je omehčati srca ljudi, ki so jo na začetku zasramovali. Tudi otroci se je niso sramovali.

To zgodbo pripoveduje Metina najmlajša hči in v njenem pripovedovanju se kaže prezir do Karničnika in nekaterih drugih mogočnikov tistega časa, ne pa do matere.

NATURALIZEM, DRUŽBENA KRITIKA:

V Samorastnikih so naturalistične prvine tragika vsakdanjih ljudi, besedišče, s katerim to tragiko opisuje. V prvem delu se osredotoči na problem pregrešništva, torej družbeno nesprejemljivega dejanja za tisti čas. Kasneje se posveti problemom družine, in na naturalističen način opisuje njihovo preživljanje – pijančevanje Ožbeja, veliko otrok v revščini, izobčenost iz družbe itd.

Kako dednost, okolje in samodejavnost vplivajo na junake in njihove usode. Meta se kot pripadnica najnižjega socialnega sloja ne more dvigniti iz svojega stanu. Ker je pač kajžarica, ji je prepovedano poročiti se z Ožbejem, ki je sin njenega gospodarja. Tudi okolje, v katerem živi, ji ne da možnosti.

SIMBOLIKA IN IDEJNA OZNAKA:

Metinih devet samorastnikov je simbol družbenih krivic, hkrati pa tudi simbol večnosti in stalnosti. Oni bodo nadaljevali ta bajtarski rod, dokler le-ta ne osvoji celotne zemlje. Ideja je socialnokritična.

SLOGOVNA ANALIZA :

* lakoničen slog – jednat, zgoščen, kratkobeseden
* epično-dramatičen, ker stalno raste napetost med dvema silama. Jasno je tudi izraženo moralno stališče vaščanov, ki gojijo simpatijo do Mete. Novela se odlikuje tudi z odličnimi verističnimi prizori, kjer je opisano vse do potankosti. Zasledimo lahko tudi ciklično ponavljanje, ki ga predstavljajo otroci in »martranje«.

PRIMERJAVA S KRANJCEM: REŽONJA NA SVOJEM

Glavni junak, okoli katerega se vsa zgodba vrti, je v tem delu Režonja. Je razumen in vesten človek, prežet je z ljubeznijo do zemlje, a tudi s slo po bogastvu. Zemlji nameni vso svojo pozornost, zato zanemari družino. Zanj bi lahko rekli, da je plamen ljubezni do vsega razen zemlje izgorel, kar pa ne velja za njegovo ženo, Režonjičko, ki mu stoji ob strani, vendar se zaradi neizpolnjene potrebe po ljubezni obrne po rešitev k drugemu moškemu. Pomembno vlogo igra tudi Žid Bergmann, ki igra nekakšnega angela vesti, in zdi se, kot bi res lahko Režonji bral misli. Drugače pa se on še bolj podi za denarjem kot Režonja in je pri tem zelo sebičen in krut. Režonjevi otroci dojamejo svet drugače, saj niso trpeli tako hudega pomanjkanja, kot ga je on. Po enem letu bivanja v novi hiši se jim zdi že samoumevno, kot bi pozabili v kakšni bedi so živeli prej.

Oba pisatelja poudarjata pomembno vlogo, ki jo zemlja igra med kmečkim prebivalstvom, vendar pa obstajajo razlike v njunem pojmovanju zemlje kot vrednote. Pri Vorancu pomeni zemlja bogastvo, čast in s tem oblast, ne pa le vir kruha, kot jo dojema Kranjčev Režonja. Voranc predstavlja zemljo tudi kot nekakšen večni boj med naravo in človekom – boj, kjer človek ne more zmagati, ampak lahko naravo le vzljubi ali pa se ji prilagodi. Režonja zemljo ljubi ne le zaradi tega, kar mu daje, ampak je do nje razvil takšno navezanost, kot bi pravzaprav moral ljubiti svojo ženo.